

Витолд Гомбрович

БАКАКАЈ

Изданието е поддржано од Министерството за култура на
Република Македонија и од преведувачката програма © Poland

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Witold Gombrowicz, БАКАКАЈ

Copyright © 2002, Rita Gombrowicz
All rights reserved

Превод од полски јазик
Филип Димевски

Лектура
Ирена Ралева

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Графичко уредување
Владимир Лукаш

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на делови
или на целото издание во печатени или електронски меди-
уми без писмено одобрение од издавачот.

Витолд Гомбрович

БАКАКАЈ

Егемот

Скопје, 2018

СОДРЖИНА

ТАНЧАРОТ НА АДВОКАТОТ КРАЈКОВСКИ	7
ДНЕВНИКОТ НА СТЕФАН ЧАРЊЕЦКИ	23
ЗЛОСТОРСТВО СО УМИСЛА	43
ГОЗБА КАЈ ГРОФИЦАТА КОТЛУБАЈ	86
ДЕВСТВЕНОСТ	116
АВАНТУРИ	136
СЛУЧКИТЕ НА БРОДОТ БАНБЕРИ	160
НА КУЈНСКИТЕ СКАЛИ	217
СТАОРЕЦ	244
БАНКЕТ	262

ТАНЧАРОТ НА АДВОКАТОТ КРАЈКОВСКИ

Триесет и четврти пат отидов на претставувањето на оперетата „Војвотката на чардашот“ – а бидејќи беше доцна, ја заобиколив колоната и директно ѝ се обратив на касиерката: „Драга госпоѓо, бргу за мене, како и обично, во галеријата“, тогаш некој одзади ме фати за јаката и ладнокрвно, да, ладнокрвно – ме одвлечка од билетарницата и ме турна на моето место, т.е., онаму каде што завршуваше редот. Срцето силно ми затропа, семав воздух – зар не е убиствено кога некого одеднаш ќе го зграпчат за јаката на јавно место? – ама се завртев: тоа беше висок, стокмен, намирисан господин со поткастрен мустаќ. Муабетејќи со две елегантни дами и еден господин, ги разгледуваше неодамна купените билети.

Сите погледнаа во мене – и морав нешто да кажам.

„Вие ли бевте толку милостив, господине?“ прашав, можеби, со ироничен тон, можеби дури и злокобен, но бидејќи одеднаш омлитавев, прашав претивко.

„Молам?“ праша, сведнувајќи се кон мене.

„Вие ли бевте толку милостив?“ повторив, но повторно – претивко.

„Да, јас бев толку милостив. Таму – на крајот. Ред! Европа!“ а обраќајќи им се на госпоѓите, забележа:

„Треба да се учи, неуморно да се учи, инаку нема да престанеме да бидеме народ како племе Зулу.“

Четириесетина парови очи и разноразни лица – срцето ми лупаше, гласот ми замре, се упатив кон излезот – во последен миг (го благословувам, тој миг) – нешто ми штракна на ум и се вратив. Застанав во редот, купив билет и стигнав таман на првите тактови на увертирата, но овојпат не потонав, како обично, со душа во претставата. Додека пееше војвотката на чардашот тропајќи со кастањетите, извивајќи го торзото и бревтајќи, а елегантните младичи со кренати јаки и со цилиндри дефилираа во колона под нејзината крената рака – јас, гледајќи ја главата со помадисана руса коса што сиркаше во првите редови на партерот, повторував – ах, значи така!

По првиот чин слегув долу, лесно се потпрев на оградата на оркестарот и почекав малку. Потоа – се поклонив. Не одговори. Па уште еден поклон – потоа почнав да шарам со погледот по ложите и повторно – се покло-

нив, кога дојде вистинскиот момент. Се вратив горе, треперев, бев исцрпен.

Откако излегов од театарот, подзастанав на тротоарот. Набргу се појави – се испраќаше со едната од госпоѓите и со нејзиниот сопруг: до видување, мили мои, а потоа задолжителното – ве молам! – утре во десет во Полонија, ќе ми биде чест. Потоа ја смести другата дама во такси и тој самиот требаше да се качи кога пријдов јас. „Се извинувам што се наметнувам, но може ќе бидете толку милостив да ме префрлите до некаде, многу сакам добро возење.“

„Откачете ми се, ви се молам!“ викна.

„Може вие ќе ме поддржите, господине“, спокојно му се обротив на шоферот. Во себе чувствував необично спокојство. „Многу сакам...“, ама автомобилот веќе поаѓаше. Иако немам многу пари, едвај за неопходните работи, скокнав во следното такси и реков да вози по нив. „Се извинувам“, му реков на чуварот на кафената, четирикатна зграда, „нели она беше инженерот Ѓубињски што влезе пред малку.“

„Ма не, господине“, одговори, „тоа е почитуваниот адвокат Крајковски со сопругата.“

Се вратив дома. Таа ноќ не можев да заспијам – стопати го прецвакував целиот настан во театарот и моите поклони и заминувањето на адвокатот – се вртев од една на друга страна во состојба на будност и засилена активност што не ми даваше да заспијам, а која, истовремено, како резултат на упорното вртење наваму-натаму, е како втор сон на јаве. Уште

утредента, испратив прекрасен букет рози на адресата на адвокатот Крајковски. Наспроти зградата, во која живееше, имаше мал млечен ресторан со веранда – го преседов таму целото утро и најпосле го видов околу три, во сива, елегантна облека, со бастунче. Ах, ах – одеше и свиркаше, а одвреме-навреме мавташе со бастунчето, мавташе со бастунчето... Веднаш ја платив сметката и истрчав по него – и восхитувајќи му се на благо брановидното движење на неговите плеќи, се насладував од тоа што не знае ништо, што тоа е мое, внатрешно. Зад себе влечеше нишка тоалетен мирис, беше свеж – се чинеше невозможно да се постигне некакво зближување со него. Ама и за тоа се најде чаре! Одлучив: ако сврти лево, ќе си ја купиш онаа книга „Авантура“ од Лондон, за која толку долго копнеш – а ако сврти десно, никогаш нема да ја имаш, веќе никогаш, макар и да ја добиеш за без пари, од неа нема да прочиташ ниту една страничка! Ќе биде изгубена! О, со часови би можел да зјапам во тоа место на неговиот врат, каде што завршува косата во рамна линија и се гледа белиот врат. Сврте лево. Во други околности веднаш би отрчал во книжарница, но сега и понатаму одев по него – ама со чувство на неискажлива благодарност.

Кога ја видов цвеќарката, ми се наметна нова идеја – впрочем, можев, веднаш, на самото место – тоа беше во моја моќ – да му приредам овација, дискретна почит, нешто што можеби и нема да го забележи. Ама што од тоа ако не забележи? Сепак, може дури и

подобро – да прославувам во тајност. Купив букетче, го престигнав – а штом влегов во орбитата на неговиот вид, рамномерниот, рамнодушен чекор за мене стана невозможност – и му фрлив, малку пред нозете, пар срамежливи темјанушки. И, ете, одеднаш се најдов во пречудна ситуација: одев ли одев, без да знам дали оди по мене, или можеби свртел, или влегол низ некоја порта, а немав храброст да се завртам – не би се завртел, макар од тоа да би зависело не знам што, воопшто, сè – а кога конечно се окуражив, изглумив дека ми паѓа шеширот и се завртев – него веќе го немаше зад мене.

До вечерта, живеев само со мислата за Полонија.

Влегов веднаш по него во богатата сала и седнав на соседната масичка. Предосетував дека тоа скапо ќе ме чини, но на крајот на краиштата (си мислев), сеедно, и онака можеби нема да поживеам подолго од една година, не ми е потребно да штедам. Веднаш ме забележаа; госпоѓите дури беа до толку безобразни што почнаа да шепкаат, меѓутоа тој – не ги изневери моите очекувања. Не ме почести ни со грам внимание, се расфрлаше со комплименти, де ќе се сведнуваше кон дамите де ќе разгледуваше наоколу, набљудувајќи ги другите жени. Зборувавше лежерно, со вкус, разгледувајќи го менито:

„Предјадења, кавијар... мајонез... печено пиле... Ананас за десерт – црно кафе, црвено помар, бело шабли, коњак и ликери.“

Нарачав.

„Кавијар – мајонез – печено пиле – ана-
нас за десерт – црно кафе, помар, шабли, ко-
њак и ликери.“

Тоа траеше долго. Адвокатот јадеше мно-
гу, особено печено пиле – морав да јадам на-
сила – навистина, мислев дека веќе нема да
можам и растревожено гледав дали ќе земе
уште нешто. Постојано земаше и јадеше со
сласт, со големи залаци, јадеше немилосрдно,
залевајќи со вино, сè додека тоа за мене ста-
на вистинско мачилиште. Мислам дека веќе
никогаш нема да можам да погледнам печено
пиле и никогаш нема да можам да проголтам
мајонез, освен – освен ако некогаш повтор-
но отидеме заедно во ресторан, е тоа е нешто
друго, тогаш, сигурен сум, ќе издржам. Испи
многу *вино*, дури почна да ми се врти во гла-
вата. Огледалото го одразуваше неговиот
лик! Колку ли прекрасно се наведнуваше!
Колку ли вешто и умешно си правеше коктел!
Колку ли галантно, со чепкалка во забите, се
шегуваше! На темето му беше маскирана ќе-
лавицата, рацете му беа негувани и на прстот
имаше прстен со монограм, гласот му беше
длабок, баритон, мек, мил. Сопругата на ад-
вокатот со ништо не се истакнуваше, беше
– може да се каже – недостојна, ама жената
на докторот! Веднаш забележав дека него-
виот глас, кога ѝ се обраќаше на жената на
докторот, придобиваше помек и позаоблени
тонови. Ах, ах! Јасна е работата! Жената на
докторот беше како создадена за него, витка,
змиска, отмена, мрзлива, мачка со чудесен
женски каприц. А во неговата уста зборот

– канџички, звучеше совршено, се чувствувааше дека сака, дека умее. Канџички, жениче, пијанка, бекрија, боем, пијаница – ха, ха, пијаница да ти бил милиов доктор! И – „ве молам“, тоа „ве молам“ толку е красноречиво и неодоливо, толку културно, а не поднесува противење, како хроника на сите можни триумфи во два збора. А ноктите му беа розови, особено едниот, на малиот прст. Дури околу два по полноќ се вратив дома и непреслечен се цитнав во креветот. Бев презаситен, преполн, згмечен, ме фати икавица, во главата ми бучеше, а деликатните јадења ми го разнесуваа желудникот. Оргија! Оргија и уживање, пијанка! Ноќ во ресторан – шепотев – ноќна пијанка! За првпат – ноќна пијанка! Поради него – и за него!

Оттогаш секојдневно преседував на верандата на млечниот ресторан чекајќи го адвокатот, и одев по него кога ќе се појавеше. Некој друг, можеби, не би можел да посвети шест-седум часа на чекање. Ама јас имав време на претек. Болеста, епилепсијата, беше единствената моја разонода, а и тоа – свечена обврска, разонода на маргината на низата на деновите – освен тоа, никакви други обврски, имав слободно време. Не ме одвлекуваа, како другите, роднини, познајници и пријатели, жени и танци, освен еден единствен танц – на св. Валентин – не ми беа познати танците ниту жените. Скромното прихотче беше доволно за моите потреби, а, впрочем, постоеја индиции дека мојот истоштен организам нема долго да издржи – па, тогаш зо-

што би штедел? Од утро до вечер слободен ден, невработен, како вечен празник, време во неограничена количина, јас – султан, часовите – хурии...

Ах, дојди веќе – смрт!

Адвокатот беше лаком и тешко е да се каже колку беше прекрасно тоа; секогаш, враќајќи се дома од судот, наминуваше во слаткарницата и таму јадеше две шампити – го сиркав низ излогот како, стоејќи покрај шанкот, внимателно ги пика в уста, за да не се измачка со кремот, а потоа нежно си ги оближува прстите или си ги брише со хартиена салфетка. Долго се двоумев за тоа, на крајот – еднаш влегов во слаткарницата.

„Го познавате ли адвокатот Крајковски, госпоѓо? Овде јаде по две шампити. Да? Еве, плаќам за шампити за цел месец однапред. Кога ќе дојде, ве молам не примајте пари, туку само насмевнете се: »веќе е расчистено«. Тоа не е ништо, едноставно, видете, изгубив облог.“

Утредента, како и обично, ги изеде и сакаше да плати – одбија да земат пари – се изнервира и ја стави парата во конзервата за доброволен прилог. Што ми штети тоа? Чиста формалност – колку сака нека дава за бездомните деца, тоа нема да го промени фактот дека изеде две мои шампити. Но, нема овде да опишувам сè, зашто, впрочем, зар може да се опише сè? Тоа беше море – од сабајле до вечер, а често и во ноќта. Беше диво, како на пример, кога еднаш седнавме еден спроти друг, очи в очи, во трамвај; и слатко, кога

можев да направам некаква услуга – а понекогаш и смешно. Смешно, слатко и диво? – да, ништо не е толку тешко и нежно, дури ни толку свето, како човечката личност – ништо не може да се спореди со таа жед на тајните врски, безначајни и беспредметни, кои се раѓаат меѓу туѓите луѓе, за незабележливо да оковаат во стравотни окуви. Замислете си го адвокатот како излегува од јавен тоалет, вади петнаесет гроши и дознава дека сметката – е веќе расчистена. Што чувствува тогаш?

Замислете си дека на секој чекор наидува на знаци на култ, на чест и на служба околу себе, на верност и на челично чувство на обврска, на занес. Ама сопругата на докторот! Страшно ме мачеше нејзиното однесување. Зар до неа не допираа неговите додворувања, зар чепкалката и коктелот во Полонија не ѝ оставија никаков впечаток? Очигледно таа не се согласуваше – еднаш, забележав, излезе од кај неа бесен, со искривена пеперушка... Каква жена! Што да правиш, како да ја наклониш, како да ја убедиш, за веднаш добро да сфати, да сфати до срж, како што јас сфаќам, да почувствува. По долго колебање, одлучив дека најдобро ќе биде – анонимно писмо.

Госпоѓо!

Како можете така? Вашето однесување е несфатливо, не, така не смеете да се однесувате! Зар сте нечувствителна на тие облици, движења, модулации, на тој мирис? Не го сфаќате ли тоа совршенство? Зошто сте жена? Јас, на Ваше место, би знаел што

ми припаѓа, кога би ме удостоил само со допир со прстот по моето мало, кутро, кривко, женско телце.

По неколку дена, адвокатот Крајковски (тоа беше на пуста улица, доцна навечер) застана, се сврте и чекаше со бастунот. Не доликуваше да се повлечам – па, продолжив понатаму, макар што некаква несвестица се разлеваше по мене – сè додека не ме зграпчи за рамото, ме протресе, мавајќи со бастунот по земја.

„Што значат овие идиотски пасквили? Што сте се закачиле?“ вресна. „Зошто се влечкате по мене? Што е ова? Ќе ве акнам со бастунов! Ќе ви ги здробам коските!“

Не можев да проговорам. Бев среќен. Го примив тоа во себе како света причест и ги затворив очите. Само молкум – се поднаведнав и ги подадов плеките. Чекав – и доживеав неколку совршени мигови, какви што може да му бидат дадени само некому кој веќе навистина има малку денови пред себе. Кога се исправив, тој бргу си заминуваше, тропкајќи со бастунот. Со преполно срце, во расположение на милост и благослов, се враќав по пустите улици. Премалку – си мислев – премалку! Сè е премалку! Уште – уште повеќе!

И покајанието се вмеша во благодарноста. Секако! Го сфатила моето писмо како бедна баналност, како глупава шега, и му го покажала на адвокатот. Наместо да помогнам – наштетив, а сето тоа поради тоа што сум премногу лежерен, одвратен, премалку давам

од себе – премалку сериозност и одговорност, не умеам да вдахнам разбирање.

Госпоѓо!

За да Ве осветам, за да допрам до Вашата совест – изјавувам дека, почнувајќи од денес, ќе применувам разни самоизмачувања (постови итн.), толку долго, сè додека не се случи тоа. Безобразна сте, госпоѓо! Какви зборови треба да употребам за да ја објаснам нужноста, должноста, несјата обврска? Дали тоа уште долго ќе потрае? Што треба да значи овој инает? Од каде е оваа горделивост?!

А утредента, откако се сетив на еден важен детаљ, напишав:

Парфемите само „Violette“. Тој ги обожава.

Оттогаш адвокатот престана да ја посетува сопругата на докторот. Жив се јадев, не спиев ноќе. Не сум наивен. Добро се разбираам во многу работи, што никој не би претпоставил – свесен сум, на пример, каков впечаток може да предизвика едно такво писмо кај светска и световна личност, каква што беше сопругата на докторот. Умеам дури, во моменти на најголем занес, крадешкум да се насмевам – ама што од тоа?

Зар затоа моето страдање беше поиздржливо, а маките што си ги зададов – помалку болни? Зар мојот револт беше помалку важен? Честа за адвокатот помалку вистинска? О, не!

Што е најважно? Животот, здравјето? Значи, се колнам дека со истата таа потајна насмевка би го дал и животот, и здравјето за тоа таа да... да удоволи. А, можеби, таа жена имаше етички скрупули? Што е глупавата етика во споредба со адвокатот Крајковски? За секој случај, одлучив да ја смирам и во тој поглед!

Морате, госпоѓо! Докторот е – нула, воздух.

Но, кај неа тоа не беше етиката, тоа беше, едноставно, горделивоста или, на крајот на краиштата, бесмислени мушички на женка и недостаток на разбирање на светите, елементарни прашања. Шетав под нејзините прозорци – што се случуваше таму зад спуштената завеса (зашто стануваше доцна), во кој стадиум беше? Жените се премногу површни! Се обидував со магнетизам: – мораш, мораш – повторував цело време, гледајќи во прозорецот – уште денес, уште вечерва, ако не биде дома мажот. Тогаш, ненадејно, ми текнува дека, впрочем, адвокатот сакаше да ме истепа, дека, ако тогаш на улица не го стори тоа – тогаш, можеби, тоа беше поради недостаток на време? Па, баталувам сè и брзам кон судот, од каде, како што знам, ќе излезе во секој момент. Навистина, по неколку минути излегува со двајца господа, а тогаш приоѓам и, молкум, го подметнувам грбот.

Над мене виси вчудовиденоста на обајцата господа, но не се грижам за тоа – макар и целиот свет да е! Замижувам, се прегрнувам

со рацете и доверливо чекам – ама ништо не паѓа. Најпосле мрморам, пелтечејќи, во плочите на тротоарот:

„Може сега? Секогаш, секогаш, секогаш...“

„Овој е некој идиот“, се разнесува над мене неговиот глас. „Каква расеаност! Заборавив дека имам конференција! Ќе поразговараме другпат, збогум, господа, еве ти неколку гроша, мој човеку. Секое добро!“

И бргу влезе во такси. Ах, тие таксија! Едниот од господата посегна во џебот. Го задржав со потег со раката.

„Не сум просјак ниту идиот. Имам достоинство – а милостина примам само од почитуваниот адвокат Крајковски.“

Сковав план за хипноза, постојана, консеквентна пресија со помош на илјадници ситни факти, мистични индикатори, кои, не проникнувајќи во свеста, би создале потсвесна состојба на нужност. Со креда цртав по куќата во која живееше таа, стрелка и големо К. Нема да ги опишувам сите мои, повеќе или помалку, вешти интриги, таа беше обвинена од мрежа чудни случки. Продавачот во модниот бутик, божем по грешка, ѝ се обраќаше со – госпоѓо адвокатка! Чуварот, на скалите, рече дека судијата Крајевски... прашуваше дали му го испратиле чадорот. Крајевски – Крајковски, судија – адвокат, треба да се биде внимателен, мирна вода брег рони. Богзнае со какво чудо од градот го донесуваше мирисот на адвокатот на својот фустан, неговиот оживотворувачки тоалетен мирис на сапун од темјанушки и колонска

вода. Или, на пример, ваква случка: доцна во ноќта свони телефонот – се скорива од сон, трча и слуша непознат, заповеднички глас – веднаш! – и ништо повеќе. Или пусулче, мушнато во вратата, а на него – ништо, фрагмент од стихотворба:

„Го знаеш ли тој КРАЈ, каде што лимонот узрева?“

Но, постепено губев надеж. Адвокатот престана да ја посетува – се чинеше дека моите напори се залудни. Веќе го предвидував моментот на крајната капитулација и се плашев: чувствував дека нема да можам да се помирам со тоа. Навреда на адвокатот во врска со тоа би било нешто што не би можел да го поднесам, макар и тој да не се вознемири околу тоа. Тоа за мене би било крајно понижување, неправда и срамота. Крајно – да, крајно, добро се изразив. Не можејќи да поверувам во тоа, сепак се плашев од неумоливиот крај што приближуваше.

И навистина... Сепак, постои некаква милост! И, ах, колку ли беа досетливи – патем, криво ми е за адвокатот, зошто така се криеше со тоа, зар не знаеше дека страдам? Случајност? О, не, тоа не беше случајност, повеќе срце, би рекол! Квечерината се враќав дома по Алеите – тогаш нешто ми текна да влезам во паркот. Всушност, требаше порано да си легнам, бидејќи утредента в мугри имав намера на вратата на адвокатот да заковам позлатена табличка со натпис – АДВОКАТ КРАЈКОВСКИ, ама нешто ми текна: во паркот. Влегов – и на самиот крај, зад езерцето,

здогледав... ах, ах! ги здогледав нејзината голема шапка и неговиот полуцилиндар. Види ги ти нив, пилиштарци, џамбази, шмеќари едни! Значи, додека јас се измачував, тие се среќавале овде во тајност од мене – и тоа колку вешто! Мора да се возеле со такси! – скршнале во странична алеја и си седнале на клупичка. Се сокрив во грмушки. Ништо не очекував, на ништо не мислев – не сакав ништо да знам, само се склопчив под грмушката и ги броев лисјата брзо, без размислување, како воопшто да не сум таму.

И, одеднаш – адвокатот ја прегрна, ја притисна и ѝ шепна:

„Овде – природа... Слушаш ли? Славејче. Сега, бргу – додека пее... Во придружба, во такт со појот на славејчето... Молам!“

И потоа... ах, тоа беше космичко, не издржав – како сите моќи на светот да се сплотија во мене во свето лудило, како монструозен столб, електричен столб, ’рбетен столб, или жртвен столб да се урна врз мене – срипав и фатив да врескам на цел глас, целиот парк ечеше:

„Адвокатот Крајковски ја!... Адвокатот Крајковски ја!... Адвокатот Крајковски ја!...“

Се крена тревога. Некој трчаше, некој бегаше, одеднаш се појавија луѓе од сите страни – а мене нешто ме зграпчи еднаш, вторпат, третпат, ми ги пресече нозете и фатив да танцувам, како никогаш досега, со пена на устата, во трепет и грчеви – баханалиски танц. Што се случуваше потоа, не се сеќавам. Се освестив во болница.

Сè полошо сум. Последните доживувања ме изморија. Адвокатот Крајковски утре заминува, во тајност од мене, (ама јас знам) во мала, планинска месност, на Источните Карпати. Сака да оди на планина на неколку недели и мисли дека можеби ќе заборавам. По него! Да, по него! Секаде по таа моја звезда водилка! Ама, прашање е дали ќе се вратам жив од тоа патување, возбудата е пресилна. Може ненадејно да умрам на улица, покрај некоја ограда, а во таков случај – треба да напишам на ливче – мојот труп нека го испратат на адресата на адвокатот Крајковски.